PLURALELE *PICERE*, *PICIORI*. Notă „morfologică”

MARIA MARIN

Pe lângă forma comună cu cea din limba standard, substantivul *picior* este atestat, la nivel dialectal, cu două variante morfologice de plural.

1. *Picere* apare atât ca plural al substantivului neutru denumind „fiecare dintre cele două membre inferioare la om şi fiecare dintre membrele celorlalte vieţuitoare”, cât şi diverse alte sensuri ale cuvântului *picior*.

1.1. Forma a fost atestată pentru prima dată, după informaţia din DLR, s.v. *picior*, în anul 1780: *să stea în* ***picere*** (Prav. Cond. – 1780: 64). Cam în aceeaşi perioadă forma se întâlneşte şi cu alte sensuri, create prin analogie, cum ar fi „partea de jos, suportul pe care se sprijină o mobilă”: *3 mese dă lemn... alta lungă pă* ***picere*** (a. 1802– Doc. ec.: 69) sau „parte a cercelului care atână mai jos de lobul urechii”, semnificaţie considerată, în dicţionarul academic, învechită, întâlnită într-o foaie de zestre, datând din 1784, provenită din zona Urlaţi (actualmente în estul judeţului Prahova), unde apare alături de *pecere*: *1 pereche de cercei de auru cu* ***pecerile*** *de mărgăritar* şi *1 pereche cercei cu peatră zmaragd cu* ***picerele*** *de mărgăritar* (Bul. Com. Ist., V: 283). Menţinându-se î aria strict muntenească, după 1800 numărul atestărilor şi al contextelor de utilizare creşte: *cei ce uneltesc negoţuri* [...] *d-a-n* ***picerile*** (a. 1835, Doc. ec.: 598); *Unde nu este cap, vai de* ***picere*** (Rom. Glumeţ: 1; cf. Marcovici, D.: 126; TPP: 131; Bolliac, ap. Bulgăr 1968: 94).

În secolul al XX-lea, pluralul *picere* pentru singularul *picior* (cu sensul comun, denumind părţi ale corpului omenesc sau al altor vieţuitoare) este cunoscut, după ALR I, 1, h. 55; ALR II, h. 71; ALR II, s. n., vol. V, h. 1465, pe o arie largă, care se întinde „de la Bucureşti spre sud-est până la Călăraşi, iar spre sud-vest până la Turnu-Măgurele, Slatina şi Piteşti, apucând spre nord, prin trecătoarea Turnu Roşu spre Sibiu” (Puşcariu, LR, II: 314, 315; cf. TDR: 175)[1]. Mai târziu, peste aproximativ 30–40 de ani, după datele din NALR–Olt., I, Pl. 8–9, din ALRR–Munt., Dobr., I, h. 82 şi din AFLR, aria formei în discuţie se extinde şi mai mult în sudul teritoriului dacoromân, acoperind aproape întreaga Muntenie, cu excepţia zonei nord-estice (judeţele Vrancea, Buzău, Galaţi), cu infiltraţii spre Oltenia

[1] Larga răspândire (în zona sudică) este confirmată şi de faptul că, în CADE. s.v. *picere*, termenul este considerat „provincialism”.

FD, XXXII, Bucureşti, 2013, p. 193–196

BDD-A15342 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:17 UTC)

(județele Dolj, Olt şi, rar, Mehedinți) şi spre Dobrogea (județul Constanța) (DGS, III, s.v. *picior*; cf. TDR, h. 12), în timp ce pentru sudul Transilvaniei nu mai este atestată.

Pe lângă sensul comun al cuvântului *picior*, pluralul *picere* mai este întâlnit, în aria sudică, pentru semnificațiile analogice: 1º „fiecare dintre cei doi pari cu crăcană, bătuți în pământ, pe care se sprijină lemnul de susținere a căldării deasupra focului" (DGS, rar Db, Ot, s.v. 6º); 2º „țepuşă la sanie" (DGS, Ag, Db, Ot, Tr, Cl, Il, prin Gr şi rar Ph, Br, Cț, s.v. 7º); 3º. „măsea la coasă" (DGS, rar Tr, s.v. 8º); 4º „mâner la coasă" (DGS, prin Ag, Db şi rar Ph, Tr, Il, s.v. 9º); 5º. „fiecare dintre cele două tălpi la război" (DGS, rar Tr, Gr, Cl, s.v. 16º); 6º. „crăcana răşchitorului" (DGS, rar Tr, s.v. 23º); 7º. „grămadă de snopi, variind între cinci, nouă, până la treisprezece, care formează o jumătate de claie" (DGS, Ag, Tr, Il, prin Db, Tr, Gr, Cl şi rar Ot, s.v. 24º).

1.2. În legătură cu forma de care ne ocupăm, o primă observație se referă la faptul că aceasta reprezintă, indubitabil, un plural al cuvântului *picior*. Singura sursă în care apar singularele *pecer*, *picer*, neatestate în documentul citat, este DLR, unde formele respective sunt create de autorii dicționarului.

1.3. Pe de altă parte, observațiile care însoțesc harta 82 din ALRR–Munt., Dobr. I, atrag atenția asupra unor aspecte privind situația actuală a variantei *picere*. Astfel, aceste comentarii relevă că forma este relativ veche[2] (pct. 760, 835), încă frecventă în unele localități (pct. 839) sau întâlnită, mai ales, în vorbirea generației vârstnice (pct. 811, 815, 835) ori a vorbitorilor mai puțin instruiți (pct. 820); o mărturie interesantă, care confirmă existența acestei forme, în trecut, în zona Sibiului, este cea din pct. 887 (Râmnicu de Jos, com. Cogealac, județul Constanța) unde se consemnează că „mai sânt doi mocani bătrâni care spun aşa".

1.4. Despre originea acestei variante de plural Sextil Puşcariu a emis părerea, necontestată până azi, că *picere* reprezintă o inovație subiectivă neobişniută (sau chiar o greşeală) (la fel ca, de exemplu, *pâncete* „pântece", *plântă* „tâmplă", *trembur* „tremur") (Puşcariu, LR, I: 38) extinsă de la om la om prin simplă imitație (Puşcariu, LR, II: 314). Datele din atlasele lingvistice relevă faptul că forma, apărută, mai întâi, în graiurile munteneşti, s-a extins la început dinspre centrul Munteniei spre nord-vest şi spre sud, pentru ca, apoi, ea să devină o trăsătură aproape generală a zonei, cu ramificații spre Oltenia.

2.1. *Piciori*, variantă de genul masculin a substantivului *picior*, apare, de asemenea, în graiuri din aria muntenească, cu următoarele sensuri: 1º. în sintagma *picior de nun* „invitat al nunului la nuntă", atestat în două localități, una din județul Teleorman şi alta din Dâmbovița, unde se întâlneşte şi forma *piceri* (pct. 794 şi 816 din rețeaua ALRR–Munt., Dobr.) (DGS, s.v. *picior 2º*); 2º „fiecare dintre cele două tălpi la războiul de țesut", cu trei atestări, două din Teleorman (pct. 796, 801) şi una din Giurgiu (pct. 835) (ALRR. Munt., Dobr., V, Pl. 109–110; DGS, s.v. *picior 16º*).

[2] Vechimea relativă a variantei *picere* este remarcată şi în TDRG (s.v. *picior*), unde aceasta este încadrată între muntenismele moderne.

BDD-A15342 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:17 UTC)

2.2. Forma masculină a mai fost semnalată în sintagma *Piciorii Muncelului*, nume topic din zona Bucovinei (Iordan, Top.: 381).

2.3. După Iorgu Iordan, originea acestui plural „cu adevărat surprinzător, căruia nu i se poate da o explicație gramaticală" (*ibidem*) „trebuie căutată în nevoia de a evita confuzii între numele topice şi elementele lexicale din limba curentă care le stau la bază" (idem: 382).

Explicația propusă de Iorgu Iordan poate fi extinsă, fără dificultate, şi la sensurile din graiurile munteneşti ale masculinului *picior*. Astfel, pe de o parte, este aproape de la sine înțeles că pluralul **picioare de nun* ar fi creat o confuzie inadmisibilă şi că, deci, apariția unei variante masculine (alături de *lăturoi*, *năşărăi* ş. a.; v. DGS, II, s.v.) era obligatorie. Pe de altă parte, impunerea acestei variante a fost ajutată de forma *ajutor* (de nun) s. m., pl. *ajutori* (plural inexistent în DLR[3]), sinonim al lui *picior de nun*, (întâlnit în aceeaşi arie teleormăneană) (DGS, I, s.v. *ajutor 2º*), dar folosit şi cu alte sensuri, toate indicând persoane implicate în organizarea şi desfăşurarea ceremonialului de nuntă sau care ajută la diverse alte activități (idem, s.v. 1º, 3º–5º).

În concluzie, cele două variante de plural ale substantivului *picior*, fără să fi apărut din rațiuni gramaticale/morfologice, reprezintă fie rezultatul unei pronunții întâmplătoare (cum sunt, de exemplu, o mulțime de metateze), fie al dorinței de evitare a unei confuzii supărătoare şi a tendinței de redare (şi din punct de vedere morfologic) cât mai exactă a realității denumite. Uneori, între cele două variante s-au produs apropieri, astfel încât forma de plural neutru *picere* să se impună şi la masculinul *piceri*.

ABREVIERI[*]

AFLR = Arhiva fonogramică a limbii române. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti".

Bul. Com. Ist. = *Buletinul Comisiei Istorice a României*, publicat de Ion Bogdan, Bucureşti, Atelierele Grafice Socec, vol. V, 1784.

Bulgăr 1956 = Gh. Bulgăr, *Particularități de limbă şi stil în opera lui C. Bolliac*, în *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I, p. 89–111.

CADE = *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească". Partea I. Dicționarul limbii române din trecut şi de astăzi*, de I.-Aurel Candrea. Partea II. *Dicționarul istoric şi geografic universal*, de Gh. Adamescu, Bucureşti, [1926–1931].

DGS = *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*, de Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha. Coordonator: Maria Marin, Bucureşti, Editura Academiei Române, vol. I (literele A–C), 2009; vol. II (literele D–O), 2010; vol. III (literele P–Z), 2011.

[3] De altfel, folosirea pluralului neutru *ajutoare* ar fi creat, în cazul de față, confuzie cu pluralul feminin.

[*] Nu au fost incluse lucrările cuprinse în lista de *Abrevieri curente* de la sfârşitul prezentului volum.

BDD-A15342 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:17 UTC)

DLR = Academia Română, *Dicţionarul limbii române* (DLR). Serie nouă, Bucureşti, 1965–2010.
Doc. ec. = *Documente privitoare la economia Ţării Româneşti, 1800–1850*. Culese de J. Cojocaru. Vol. I–II, [Bucureşti], 1958.
Marcovici, D. = Paharnicul Simeon Marcovici, *Datoriile omului creştin. Întemeiate pe învăţăturile Sfintei Scripturi*, Bucureşti, 1839.
Prav. Cond. (1780) = *Pravilniceasca Condică* (1780). Ediţie critică. Bucureşti, 1780.
Puşcariu, LR I, II = Sextil Puşcariu, *Limba română.* I. *Privire generală*, Bucureşti, 1940; II. *Rostirea*, Bucureşti 1959.
Românul Glumeţ = *Românul glumeţ*. Basme, legende, tradiţiuni populare, oraţiuni de Anul Nou şi de nuntă, cântece populare vechi, ghicitori, povestea vorbii sau proverburi etc. Partea I. Proverburi şi ghicitori, Bucureşti. Tipografia Thiel & Weiss, 1874.
TDRG = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Bucureşti, 1895–1925.
TPP = G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*. Culegere de…, Bucuresci, Tipografia modernă, 1885.

BDD-A15342 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:17 UTC)